

J. Baltrušaičio ir G. Papini'io prometėjiškos pasaulėjautos aspektai

UGNIUS KETURAKIS

Lietuvos sveikatos mokslų universitetas, M. Jankaus g. 2, Kaunas LT-44162

El. paštas u.keturakis@gmail.com

Prometėjizmas – viena pamatinių XIX a. pabaigos – XX a. pradžios Europos simbolizmo kategorijų. Jurgio Baltrušaičio ir Giovanni'io Papini'io kūrybą vienija prometėjiška pasaulėjauta, abiem kūrėjams būdingas politinis jos aspektas. J. Baltrušaičio prometėjiška pasaulėjauta remiasi Vladimiro Solovjovo filosofija, teigiančia, kad „dievažmogis“ yra žmogiškumo ir dieviškumo sintezė, o G. Papini'io – Friedricho Nietzsche's „antžmogio“ kaip absoliučios kategorijos, žmogaus, tapusio Dievu, idėja. Prometėjiškos mitologemos raida ir transformacija lėmė abiejų kūrėjų kūrybos ir tapatybės pokyčius.

Raktažodžiai: prometėjizmas, J. Baltrušaitis, G. Papini, F. Nietzsche, V. Solovjovas

---

IVADAS

Straipsnio tikslas yra ištirti prometėjiškos pasaulėjautos apraiškas J. Baltrušaičio ir G. Papini'io tekstuose. Tyrimo objektas – J. Baltrušaičio ir G. Papini'io kūryba, eseistika ir korespondencija: kūrėjai intensyviai susirašinėjo, yra išlikę J. Baltrušaičio laišakai G. Papini'ui italų kalba, kurių 153 vienetai saugomi Rusijos valstybinės bibliotekos rankraščių skyriuje ir G. Papini'io archyve Fjezolėje.

Prometėjiška mitologema šių autorių tekstuose dar nėra išsamiau tyrinėta, atskirų įžvalgų apie XIX a. pabaigos – XX a. pradžios meninius ieškojimus ir atskirus prometėjizmo pasaulėjautos aspektus esama Viktorijos Daujotytės studijose, skirtose J. Baltrušaičio kūrybiniam palikimui: *Jurgis Baltrušaitis* [9], *Юргис Балтрушайтис: монографический очерк* [10]. Prometėjizmo apraiškos lietuvių kultūroje ir literatūroje tyrinėtos Virginijos Balsevičiūtės straipsnyje „Prometėjizmas žemininkų kūryboje“ [1], Mindaugo Kvietkausko straipsnyje „Prometėjiškoji pasaulėjauta Jono Biliūno prozoje“ [13], Daliaus Jonkaus straipsnyje „Prometėjiška kultūros tragedija Antano Maceinos filosofijoje“ [11].

Apertian prometėjišką J. Baltrušaičio ir G. Papini'io pasaulėjautą ir ieškant rusų, italų, lietuvių kultūrų sąsajų, remiamasi komparatyvistiniu metodu, atskleidžiančiu tipologinius atitikmenis, panašumus ir skirtumus. Šis metodas padeda atskleisti lyginamų kūrinių ir kultūrų savitumą, autentišką raidos kelią ir formas, liudijančias to meto kultūrinės paieškos. Lietuvių humanistikoje vis dar stokojama apibendrinamojo pobūdžio tyrimų, skirtų prometėjizmo, kaip vieno iš simbolizmo aspektų, reikšmei lietuvių literatūroje, todėl

straipsnyje aptariamos iki šiol nedaug dėmesio sulaukusios lietuviško simbolizmo estetinės kategorijos, iškeliama ir analizuojama prometėjizmo pasaulėjautos teorija.

PROMETĖJIZMO MITOLOGEMA

XIX a. antrosios pusės Europoje pozityvizmas pasiekė savo galios apogėjų – atrodo, kad mokslas ir technologijos triumfuos visą laiką, menas ir religija pozityvistų buvo paskelbti atgyvenomis. Viena pagrindinių priežasčių, lėmusių XIX a. pabaigos – XX a. pradžios Europoje tvyrojusią nuosmukio nuojautą, buvo tikėjimo krizė: pasaulis europiečių akyse neteko atskaitos taško. Šios tikėjimo krizės priežastis buvo pozityvizmo ir scientizmo išsigalėjimas, nauji geologijos, astronomijos, paleontologijos atradimai ir hipotezės, vis labiau ardę ligi tol gyvavusį tradicinį Šventojo Rašto pateikiamą pasaulio kilmės aiškinimą.

Tikėti taip, kaip iki tol, jau buvo neįmanoma, tačiau mąstytojai ir kūrėjai negalėjo pasitenkinti pasaulio, paversto vien materialių ir fizinių jėgų sąveikavimo rezultatu, vaizdiniu. Atmesdami sterilų pozityvistinį peizažą, jie kaip alternatyvą skelbė tikėjimą antgamtiniu pasauliu. Idealizmo atgimimas ir buvo bandymas išsiveržti iš peršamo pasaulio vaizdinio, kur žmogus buvo atsidūręs nepermaldaujamų dėsnių kalėjime, kai paskelbiama esant tikra tik tai, kas ištiriama, matoma, apčiuopiama. Žmonės vėl atrado jausmų ir nuojautų pasaulį kaip priešpriešą deterministinėms sąmonės koncepcijoms, iškeldami dvasios sąvoką, neišvengiamai tradiciškai susijusią su religijos sfera.

Žmogaus vaidmuo pasaulyje, santykis su Dievu ir dvasinio augimo galimybių riba buvo pamatiniai simbolizmo klausimai, todėl neatsitiktinai XIX a. pabaigos – XX a. pradžios Europos filosofinėje mintyje išskyla „dievažmogio“ ir „antžmogio“ idėjos. Sinkretiškumas ir kosmopolitizmas tapo neatsiejama simbolizmo judėjimo principais, kylančiais iš absoliutaus meno idealo: siekta peržengti ne tik tautinius ir lingvistinius skirtumus – sąsajos tarp įvairių meno rūšių iki tol dar niekada nebuvo tokios glaudžios, rašytojai pasitelkdavo visus įmanomus šaltinius, išbandydavo visus kūrybos būdus.

Simbolizmą apskritai būtų galima pavadinti žmogaus galimybių tyrimo eksperimentu, kadangi jis iš esmės kalba apie žmogaus bandymą priartinti žemę prie dangaus. Prometėjizmas yra pamatinis simbolizmo sąjūdžio pasaulėjautos dėmuo, kylantis iš XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje Europos kultūroje gyvavusių tobulo žmogaus koncepcijų. XIX a. pabaigos – XX a. pradžios Europos intelektualams būdingą susidomėjimą antika lėmė krikščionybės krizė, kai, Dievui „tapus nežinomam“, žmogui reikėjo pačiam tapti pasaulio kūrėju, užimti jo vietą.

Neatsitiktinai XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje Europos kultūrinėje vaizduotėje išskyla herojaus, galinčio įveikti šį žmogiškąjį nuopuolį, atkurti, kaip bylojo to laikotarpio kūrėjų nuojauta, nutrūkusį žemės ir dangaus ryšį, vaizdinys, dažniausiai įkūnijamas Prometėjo ir Orfėjo figūrų. Aptardami šį kultūros reiškinių, dėl lietuvių humanistikos tradicijoje išsigalėjusios prometėjizmo sąvokos ja darbe ir remsimės, orfėjiškumo sąvoką pasitelkdami tik prirėkęs pabrėžti dieviškos meno galios aspektą. Pažymėtina, kad poetų simbolistų prometėjiškumas yra nukreiptas ne prieš Dievą, o į naujo santykio su Dievu nustatymą, naująją sandorą. Kūrėjas yra pranašas, t. y. tarpininkas tarp bedieviškos, neadekvačios tikrajai dieviškai tvarkai tikrovės ir aukščiausios tiesos.

Prometėjizmo koncepcija, suformuluota Nikolajaus Berdiajevo veikale *Философия свободного духа* [8], susidomėjęs Antanas Maceina parašė straipsnį „Prometėjiška kultūros tragedija“ [15], studiją „Prometėjizmo problema“ [14]. Prometėjiškos kultūros tragediją A. Maceina supranta kaip modernaus žmogaus tragediją. Tai tragedija kultūros, kuri

moksle, mene ir praktiniame gyvenime visai nepaiso religijos reikalavimų. Filosofas pažymi, kad prometėjiška nuostata, kai atsisakoma religijos reikšmės realizuojant kultūros idealus, dar nereiškia pačios religijos paneigimo. Ji kiek pastumia į šalį skelbiant, kad vien kultūra savo priemonėmis galinti žmogui sukurti absoliučios laimės būklę. Prometėjizmo tragedija glūdi žmogaus pastangose siekti šio tikslo savo būdu, o ne Dievo, įgyti tobulybę savavališku veiksniu, o ne klausant Dievo įsakymų. Prometėjizmas teigia žmogaus dieviškumą ir jo siekia, bet pasirinkęs klaidingą būdą ir jį realizuodamas tik savo jėgomis ir savo valia, prometėjizmas, dieviškumą teigdamas, paneigia žmogiškumą, jį sunaikina. A. Maceinos nuomone, išeitis iš šio prometėjiškos kultūros tragizmo yra religijos ir kultūros balanso atkūrimas, kadangi vienoks ar kitoks religijos ir kultūros santykių iškreipimas suardo gyvenimą ir neduoda žmogui visiškos pilnatvės.

Filosofinis J. Baltrušaičio ir G. Papiniūio prometėjizmo, suartinusio kūrėjus, pamatas buvo tobulo žmogaus koncepcija. Ir nors kūrėjai rėmėsi skirtingomis žmogaus moralinės evoliucijos teorijomis (J. Baltrušaitis – V. Solovjovo idėjomis apie „dievažmogį“, G. Papiniūis – F. Nietzsche’s „antžmogio“ teorija), kol jos nebuvo įgyvendinamos praktiškai, jų skirtumai nebuvo išryškėję, ir J. Baltrušaitis su G. Papiniūiu jautėsi priklausą tai pačiai brolijai, per kurią turėjo rasti naujas pasaulis ir naujas žmogus.

J. BALTRUŠAIČIO ŠVENTAS SMURTAS

Rusų Sidabro amžiaus filosofų, poetų – Vasilijaus Rozanovo, N. Berdiajevo, Levo Šestovo, Viačeslavo Ivanovo, Aleksandro Bloko ir J. Baltrušaičio – pažiūroms formuotis didelę įtaką turėjo V. Solovjovo filosofinės idėjos ir poetinė kūryba. Šios idėjos, derinančios mistišką viziją ir rūpestį realybės pasauliu, veikė ištisą XX a. pradžios kūrėjų kartą, teigdamos šviesų Sofijos vaizdinį kaip atsvarą dualizmo nevilčiai ir galutinės gėrio pergalės – materijos ir idealo sintezės – pažadą, įspėdamos rengtis sunkiems laikams ir teikdamos tragiško įsipareigojimo kovai pavyzdį. V. Solovjovo filosofija padėjo Sidabro amžiaus poetams išsivaduoti iš F. Nietzsche’s, vietoje „antžmogio“ siūlydama „dievažmogio“, užmirštojo Kristaus kelio, koncepciją.

J. Baltrušaitis atmetė vokiečių filosofo teigiamą „antžmogį“ kaip vienintelį savo gyvenimo lėmėją, nustatantį visas vertybes, visiškai laisvą, neturintį jokių įsipareigojimų nei Dievui, nei žmonėms. Poetas laikosi V. Solovjovo pateiktos F. Nietzsche’s filosofijos interpretacijos: tobulas žmogus jungia žmogišką ir dievišką pradus, lemiamas vaidmuo tenka Dievui ir žmogus yra laisvas tiek, kad taptų jo įrankiu.

Simbolistai siekė pakilti į naują dar neregėtą žmonijos istorijoje dvasios išlaisvėjimo pakopą, jautėsi vykdantys istorinę žmonijos misiją – sukurti naują pasaulį vienijantį vaizdinį / mitą, atitinkantį modernaus žmogaus išsivystymą, kadangi senieji mitai jau buvo bemirštą. Tai naujo santykio su pasauliu, kūryba, Dievu paieškos. Straipsnyje „Apie vidinį Konstantino Balmonto kelią“ poetas kaip pagrindinį šiuolaikinio meno uždavinį įvardija ir naujo mito sukūrimą: „O tas uždavinys – tai nuoseklus žmonių vidinės patirties kilimas, kad gimtų naujas kosminis mitas <...> Balmontas užsidegęs tarnavo vien šios patirties dauginimui, spartindamas naujos saulės patekėjimą, naujos, dar neįdirbtos žemės sukūrimą“ [3, 54].

J. Baltrušaičiui, kurio kūrybos estetiką formavo F. Nietzsche’s ir V. Solovjovo filosofinės idėjos, pasaulis iš esmės atitiko garsiosios Platono alegorijos modelį: realybė čia buvo tik idealybės šešėlis. 1905 m. spalio 10 d. Papiniūiui skirtame laiške Baltrušaitis plėtoja savo gyvenimo ir kūrybos estetikos temą: „Jaučiu tik jūros bedugnę, begalinį atstumą tarp savęs ir žvaigždžių, pakylančių liūdnamo vakarais; jaučiu tik neaprepiamą begalinę aplink

dunksančią Dykumą... <...> Žmogaus tėvynės, pažadėtosios žemės nepasiekiamumą, žmogiškąjį benamystę ir savo virpančią širdį... <...> Tik tai! Betarpiškai! Realiai! <...> Kada nors rasiu ir žodžius, vaizdus išreikėti visa tai ir žmonės išblykš...“ [6].

Iš pradžių J. Baltrušaitis tiki savo jėgomis atlikti prometėjišką žemės priartinimo prie dangaus uždavinį, ir nors šis tikėjimas susvyruoja po 1905 m. Rusijos revoliucijos, poetas vis dar išsako ryžtą kovoti toliau. J. Baltrušaičio kūrybos adresatas – Rusijos imperija, ne tik kultūrinė, bet ir socialinė, politinė jos realybė, kurią J. Baltrušaitis buvo užsimojęs pakeisti. Pabrėžtina, kad XIX a. pabaigos – XX a. pradžios Rusijos imperijos visuomenės politinei ir kultūrinei situacijai buvo būdinga karinių struktūrų ir didelio individo subjektyvumo dermė. Prometėjišką J. Baltrušaičio kūrybos mesianizmą liudija ir 1905 m. gegužės 31 d. laiškas G. Papiniui, atskleidžiantis J. Baltrušaičio reakciją į jį pasiekusias žinias apie Rusijos pralaimėjimą Rusijos-Japonijos kare. „Likimo pirštas! Kokių padarinių turės šitas sunkus išbandymas man, mano sielai, iki šiol norėjusiai pasaulyje matyti savo tęsinį, šiandien dar nežinia. Regint aplinkui tik bailumą, visuotinę menkystę, pasaulį persmelkusį materialumą, man nelieka nieko kita, kaip tik gyventi užsidarius savyje kaip kaliniui, veržte suveržus širdį geležiniu lanku kaip Kristaus vainiku“ [7].

Šiame J. Baltrušaičio laiške atsiskleidžia visą rusų simbolizmo judėjimą po 1904–1905 m. Rusijos-Japonijos karo ir 1905 m. revoliucijos ištikusį tikėjimo savo misija krizę. Pažymėtina, kad rusų simbolizmas radosi iš tam tikros Europą ištikusios krizės pajautos ir iš esmės buvo atsakas į šią krizę. Laiškai liudija, kad šitas simbolizmo ryšys su istorijos drama ne tik objektyviai lėmė esminius simbolistinės pasaulėžiūros bruožus, tačiau kartu buvo subjektyviai jaučiamas kaip vidinis poetų simbolistų kūrybos stimulus. Būtent iš tokios nuostatos ir kilo simbolizmo siekis peržengti meno ribas poetui tampant pasaulio kūrėju. 1904–1906 m. Rusijos imperijos krizė buvo tas skaudus susidūrimas su tikrove, privertęs suabejoti pamatinėmis simbolistinės pasaulėžiūros tezėmis ir savo kaip kūrėjų galimybėmis pakeisti pasaulį. Ir nors J. Baltrušaičio tikėjimas prometėjiškos kovos sėkme susvyravo, iš laiškų G. Papiniui matome jo ryžtą nepasiduoti – „ne tiek dėl savęs, kiek dėl kitų“ [7].

Antroje J. Baltrušaičio poezijos knygoje *Горная тропя* (1912) išryškėja suvokimas, kad žmogiškasis pažinimas ribotas ir kad dieviškoji išmintis jam vis dėlto nepasiekiamą, Dievas lieka nepažinomas – tą byloja net eilėraščių pavadinimai, pvz., „Deo ignoto“ [4, 71]. Poetą kankina benamystės pajauta, begalinė kelionė žmogiškojo netobulo pasaulio dykuma, niekaip nesibaigianti pažadėtosios žemės atradimu. Namų, tvirtu pagrindu po kojomis ieškojimo tema – taip pat vienas pamatinių J. Baltrušaičio poezijos motyvų. Iš pradžių realybė visiškai atmetama kaip melaginga, o kaip priešprieša jai iškeliama idėjų pasaulis. Žemiškasis pasaulis tampa dykuma, kuria, ieškodamas ir laukdamas rojaus žemėje, keliauja herojus. Tačiau tokia kova, niekaip nesibaigianti pergale, verčia peržiūrėti prometėjišką strategiją ir ieškoti ne kelio į idėjų pasaulį, tačiau atsigręžti į žemiškumą, ieškant realybės ir idealybės harmonijos. J. Baltrušaičio kūryboje juntama prometėjiškos kelionės kančia, kai herojus ima maldauti Dievo „lūšnos stebuklo“, t. y. nors varganų žemiškų, tačiau namų (eil. „Без крова“) [4, 123].

J. Baltrušaičio poezijos knygoje šis namų atradimas žemėje keičia dangiškosios tėvynės ilgėjimosi motyvą. Prometėjizmo sąvoka dar labiau išsiplėčia, apimdama žemiškumą, nuo kurio anksčiau gręžtasi. Pažymėtina J. Baltrušaičio nuostata, kad prometėjiška kelionė per dykumą negali būti begalinė ir kad ji turi vieną dieną baigtis Pažadėtosios žemės suradimu. J. Baltrušaitis neatsitiktinai save suvokė kaip pereinamąją grandį tarp naujojo mito, naujųjų laikų, ir krikščioniškojo mito praeities. Jo uždavinys buvo išgriauti tai, kas sena, kas negyva,

kad kita karta iš šio chaoso jau galėtų sukurti naująjį mitą, naująjį tikėjimą ir atkurti buvusią harmoniją.

XIX a. pabaigos – XX a. pradžios rašytojų tragedija ir buvo ta, kad jie jautėsi atsidūrę tarp griuvėsių, istoriškai buvo išsiskindę krikščioniškajame mite, todėl neišvengiamai jų kūryba privalėjo būti griovimas – kaip pasiruošimas naujai kūrybai. „Visi kūrybiniai polėkiai pastarųjų trijų keturių dešimtmečių mene (nuo simbolizmo iki vadinamojo futurizmo bei tolesnių jo atmainų), gerokai pakeitę visą išorinę meno struktūrą ir manierą, taip ir neišvaidavo Dvasios nuo gilių kančių, iš kurių šie polėkiai ir kilo, todėl jau pats laikas paklausti – ar tekantis laikas neperžengė kokios itin svarbios žmogaus kūrybinio rūpesčio pakopos, tos mįslingos ir lemtingos pakopos, kurią peršokus mūsų dvasia taip ir lieka nenuraminta, o mūsų laiko menas – vien karingas, o ne triumfuojantis, koks jis nuo seno stengiasi būti“ [2, 75]. Poetas išsako abejonę prometėjiškos kūrybos nuostata iš esmės pakeisti pasaulį, triumfuoti prieš jį. Vis stiprėjant įsitikinimui, kad pasaulio pakeisti nepavyks, J. Baltrušaitis koreguoja savo prometėjišką strategiją, jo kūryboje ima rasti prometėjizmo refleksija, kai karštas karingumas įvardijamas kaip praeitas etapas. Taigi jau ruošiamasi taikytis su realybe, priimti ją ne kaip tuščią materiją, tačiau kaip prasmingą dieviškąją tvarką, nors iki galo ir nesuvokiamą.

Pirmasis pasaulinis karas ir po jo įvykęs Spalio perversmas buvo galutinis taškas, pakirtęs prometėjizmo mitologemą – žmogaus tikėjimą savo jėgomis pakeisti pasaulį. Galutinai išnyksta J. Baltrušaičio prometėjiškos misijos rusiškas adresatas, nes visa jo poetinė kūryba galiausiai nukreipta į realybės transformaciją. Tiesa, galutinis taškas J. Baltrušaičiui buvo ne karas – tuo metu Ivanovui rašytuose laiškuose matyti, pasak Nikolajaus Kotrelevo, kad poetas jaučiasi neatsiejamai, iš esmės susijęs su milžiniška imperija, stojusia į žūtūtinę kovą su žmogžudiška (nes bedievie) vokiečių karo mašina [12, 75].

Vasario revoliuciją poetas iš pradžių tikėjo esant ilgai laukto naujojo pasaulio rytmečiui, išaušusiu, pagal visus prometėjizmo kanonus, per prievartą ir kraują, tačiau žadančiu naują realybę. Tai byloja jo eilėraštis „Есть некое святое принужденье...“ [5, 460]. Tačiau Spalio perversmą J. Baltrušaitis pasitiko visiškai kitaip: kaip smurtą dėl smurto, ne kuriančią, o tik griauinančią aklą prievartą, neturinčią nieko bendra su prometėjišku „šventu smurtu“ ir tuo žodžiu, į kurį nukreiptas visas poeto gyvenimas ir kūryba. Galima teigti, kad būtent Spalio perversmas ir žymėjo J. Baltrušaičio grįžimo į lietuvišką kultūrą pradžią.

Atsigręžti į lietuvišką kultūrą poetą privertė tik po Rusijos imperijos subyrėjimo pasikeitusi sociokultūrinė situacija, kartu suardžiusi imperinės kultūros kaip absoliučios pažangos modelį. J. Baltrušaitis nepritampa prie sovietinės sistemos, ir 1920 m. paskiriamas Lietuvos Respublikos ypatingosios misijos vadovu, kiek vėliau – nepaprastuoju ir įgaliotuoju pasiuntiniu Sovietų Rusijoje. 1927 m. poetas ima rašyti lietuviškai, nors iki pat mirties rašo ir rusiškai. Istorijos pervartos pakerta tikėjimą imperijos kultūros mesianistiškumu, kurį skelbė vadinaujamųjų „naujųjų tautų“, žengusių istorijos avangarde, teorija, verčia ją keisti multikultūriškumo idėja. Galima tik pritarti N. Kotrelevo išsakytai hipotezei, kad „būtent nepasiteisinę „slavofiliški“ lūkesčiai ir tapo J. Baltrušaičio renacionalizacijos katalizatoriumi“ [12, 76].

Prasidėjo lietuviškas J. Baltrušaičio kūrybos periodas, pratęsęs prometėjišką kūrėjo kelionę ir žymėjęs naują prometėjizmo brandos etapą, kai Dievas priartėjo kaip niekada arti, tapo lietuvišku rūpintojėliu, o dangus buvo ranka pasiekiamas, įsivyravo dangiškumo ir žemiškumo harmonija (eil. „Motina žemė“): „Štai ji už durų – tarpsta jurginiai,/ Ir pievos žydi mano tėvynei!/ Žaliuoja rūtos čia pat po langu, –/ Tad iš lūšnelės arčiau į dangų!“ [3, 29].

J. Baltrušaičio prometėjiška pasaulėjauta remiasi ne F. Nietzsche's filosofijoje iškelta „dievažmogio“ idėja, kur „antžmogis“ yra aukščiausioji būtybė, užėmusi „mirusio Dievo“ vietą, neturinti jokių išpareigojimų nei Dievui, nei žmonėms, bet V. Solovjovo pateikta F. Nietzsche's filosofijos interpretacija, kur „antžmogis“ tampa „dievažmogiu“, t. y. absoliučiu žmogumi, kuriame organiškai susijungia žmogiškasis ir dieviškasis pradai – visiškos tiesos, visiško gėrio ir visiško grožio sinteze. V. Solovjovo filosofijos iškeliami prigimtinės visų žmonių lygybės idėja, perimta J. Baltrušaičio, pagal kurią kito žmogaus negalima priversti dvasiškai tobulėti, lėmė, jog J. Baltrušaičio prometėjiška misija pakeisti pasaulį remiasi ne prievartiniu atsinaujinimu, tačiau pavyzdžio kitiems, meilės idėja. Dėl tos priežasties J. Baltrušaitis sveikino 1917 m. Rusijos Vasario revoliuciją kaip ilgai lauktą naujo pasaulio pradžią, tačiau nepritarė 1917 m. Spalio perversmui, kurį laikė neturiniu prasmės smurtu.

G. PAPINIŲ PRIEVARTINIS ATSINAUJINIMAS

G. Papini'is tarp visų šio laikotarpio kultūros ir visuomenės, apskritai gyvenimo atnaujinimo sąjūdžio veikėjų yra europinio masto figūra, pats ryškiausias ir įtakingiausias XX a. pradžios Italijos rašytojas, visapusiškai išsilavinęs, labai talentingas, ir tai dar labiau išryškina jo siekių ir rezultatų tragišką nesutapimą. Jo asmenybė, pasižymėjusi nuolatiniais dvasiniais ieškojimais, rizika ir dvasiniu avantiūrizmu, sąmoningai lošiant *va banque* ir rizikuojant tiek savimi, tiek kitais, yra tipiškas XIX a. pabaigos – XX a. pradžios Europos kultūrinių, socialinių ir politinių eksperimentų pavyzdys.

G. Papini'is gimė 1881 m. sausio 9 d. Florencijoje, neturtingoje miestiečių šeimoje. Giliai tikinčios mamos iniciatyva jis buvo krikštijamas slapčia, kad nesužinotų tėvas, radikalus ateistas, priklausęs Giuseppe's Garibaldi'io raudonmarškiniams, kovų už Italijos nepriklausomybę dalyvis. Tokia situacija, kai net vienoje šeimoje būta skiriamosios linijos tarp naujosios Italijos (modernumo, mokslo, atstovaujamo tėvo) ir senosios Italijos (mamos saugomos tradicijos, viešpatuojamos religijos), yra būdinga XIX a. pabaigos – XX a. pradžios Europos kultūrai, kai mokslo laimėjimai tarp realybės ir tikėjimo atvėrė prarają, kurios įveikimas ir tapo didžiuoju tos kartos uždaviniu.

Italijos atveju tai sutapo su tautiniu atgimimu, atnešusiu šalies suklestėjimo, proveržio ir buvusios Romos imperijos galybės, didybės atgaivinimo viltis. Tačiau Risorgimento nepateisinus vilčių, pirmoji jau laisvoje Italijoje augusi karta, kuriai priklausė ir G. Papini'is, pretendavęs į jos lyderio vaidmenį, iškėlė radikalius Italijos kultūros ir visuomenės modernizacijos šūkius, pratęsiančius Risorgimento pradėtą darbą. Italija turėjo padaryti kokybinį šuolį, atsinaujinti iš esmės, taigi G. Papini'is ir jo bendraminčiai senajai Italijai su visais tradiciniais kultūros ir visuomenės atributais – tikėjimu, mokykla – paskelbė karą.

Visa gyvenimo kūrimo iniciatyva, atmetus religiją, dabar priklausė žmogui, kuris siekė tapti visa ko kūrėju, t. y., kaip vėliau atvirai formulavo pats G. Papini'is, tapti Dievu. 1905 m. gruodžio 3 d. laiške G. Papini'ui jo bendramintis Giuseppe'ė Prezzolini'is be užuolankų rašė: „Ar mūsų draugystė gali tęstis, <...> kai dabar tiek tu, tiek aš žinome, kad negaliu tapti Dievu?“ [21, 499].

Pozityvistinę filosofiją ir natūralizmą, į praeitį nueinančios epochos ideologinius pamatus keičia F. Nietzsche's filosofija, Henrio Bergsono intuityvizmas, agnosticizmas, pragmatizmas. Ligtolinės filosofinės tiesos, tradicinės moralės principai, literatūros formos atmetami. Jaunoji Italijos šviesuomenės karta karštligiškai ieško kultūros atnaujinimo būdų, neretai kategoriškai nubraukdama ankstesnę estetinę patirtį kaip tuščią retoriką, tradicines vertybes kaip pasenusias ir negyvas. Iškeliami meno ir literatūros dinamiškumo, privalančio

atitikti naujųjų laikų realybę (kitaip tariant, šiuolaikiškumo), kraštutinio individualizmo principai.

Italų kultūrinio ir nacionalinio atgimimo programa buvo aiški: genijaus kultas, valstybės valdžios stiprinimas, kova su visomis buržuazinės demokratijos apraiškomis. Nacionalizmo ideologais, be D'Annunzio ir Enrico Coradini'o, buvo ir kiti rašytojai, patyrę F. Nietzsche's filosofijos ir estetikos poveikį ir perėmę jo idėjas: jėgos ir karo kultą, valdovų ir vergų moralę. F. Nietzsche's idėjos atitiko Romos imperijos šlovinimą ir kolonijines pretenzijas, pagrįstas Scipionų žygiais. Galima teigti, kad XIX a. pabaigos – XX a. pradžios estetikos programoje, kuri transformavosi į nacionalistinę Italijos kaip naujosios Romos imperijos mitą, jau glūdėjo būsimosios fašizmo ideologijos užuomazgos.

Pažymėtina, kad G. Papini'o tikslas buvo ne laipsniškas Italijos kultūros ir politikos atnaujinimas, kaip Benedetto Croce's atveju, bet jos šuolis į visiškai naują kokybę, savotiška kultūrinė ir politinė utopija. Štai kaip G. Papini'is nusako šį savo kritikos metodą: „Tikiu, kad mano misija – <...> tokia pati kaip velnio didingoje Viešpaties Dievo visatoje: maištauti, gundyti į piktą [teoriškai tai būtų į melą, absurdą], rodyti bedugnes, už rankos vesti per prietemas, iš neapykantos vienybės ir tvarkos rojui stumti į bekraščio individualizmo bedugnę. Juk būtyje yra ir tokių dalykų, tik nedaug kas turi smalsumo ir drąsos prie jų prisirišinti. Bet aš paskatinsiu, priversiu tai padaryti. Juk be Mefistofelio „nieko“ Faustas negalėtų atrasti savo „visko“. Prisiimu sau šitą našta, esu auka, savotiškas Kristus atpirkėjas. Esu tas „ne“, bjaurusis „ne“, kad kiti, sekdami man iš paskos, galėtų atrasti naujus „taip“ [16, 18].

Šis absoliutaus žinojimo, absoliutaus buvimo troškimas vertė rašytoją pasaulį matyti kaip visumą, kurią galima aprėpti tik iš įvairių perspektyvų niekad nesustojant nei vienoje iš jų, nes tai reikštų intelektualinę nebūtį. Tuo ir aiškintinas G. Papini'o intelektualinio kelio margumas: avangardistas, futuristas, fašistas, katalikas. Jis rašė: „Mano intelektualinis donžuaniškas, vos man susiruošus atsiduoti kokiai nors vienai meilei, vis atplėsdavo mane atgal. Visada troškau kažko begalinio, neapreišiamo, visuotinio, amžino – iškilmingos amžių ir knygų eisenos. Nutariau, kad reikia imtis istorijos rašymo. Įsivaizduoju ją kaip visuotinę, kaip visų dalykų ir įvykių istoriją“ [17, 22].

G. Papini'is, kaip ir J. Baltrušaitis, laikosi pasaulio sintezavimo principo, kuris, kaip jis įsitikina, tiesiogiai nepasiekiamas: savo visuotinę istoriją pradėjęs universalizmu baigė ją specializacija, nepasiekęs absoliutaus žinojimo, apsiribojęs universaliąja istorija, vėliau – religijų kritika, visuotinės lyginamosios literatūros istorija, lyginamąja romaniškų literatūrų istorija ir galiausiai viena konkrečia literatūra ir net vieno atskiro konkrečios literatūros periodo istorija. „Po visų šitų nesėkmių, siarinių, braukymų ir apsiribojimų man, norėjusiam visko, troškusiam žinoti viską ir mokyti visko, galiausiai teko net ir tokiame siaurame visos žinijos rėžyje pasitenkinti negausiais filologiniais ir bibliografiniais trupiniais kertėje. Visą mano tolesnį gyvenimą kartodavosi lygiai tas pat: iš nepaliaujamo veržimosi į begalybę, visatą likdavo šnipštas, ir skrydis baigdavosi kokiame nors patvoryje – grandiozinės pretenzijos tapdavo niekuo. Galimas daiktas šituose vaikiškuose užmojuose ir užkoduota mano gyvenimo lemtis“ [17, 31].

G. Papini'is formuluoja savo kaip kūrėjo misijos prometėjizmą, teigdamas, kad jo tikslas – ne savimyla, ne tuščiagarbystė, o išdidumas, ir ne bet koks, o velniškas išdidumas, pretenzija į Dievo vaidmenį: „Visa savo širdimi aš karštai tikėjau, kad šiame pasaulyje man skirta ypatinga, didi misija. Dingojosi, kad lemta atlikti tai, ko kitiems – ne, vienu mostu pakeisti žmones ir ramią istorijos tėkmę“ [17, 151]; „Troškau veikti, tačiau ne paprastai, ne taip, kaip kad kiti, kaip visi. <...> Žemėje turėjau palikti kur kas gilesnį pėdsaką nei kokia

revoliucija ar kataklizmas. Trumpai tariant, norėjau būti naujos pasaulio epochos pradininkas“ [17, 153].

Futuristinis G. Papinių kūrėjos laikotarpis žymėjo dar vieną prometėjiško kūrėjo pakilimą į kovą, dar aršesnę jo antikonformizmą ir antitradicionalizmą. Šiuo periodu, kaip ir visais kitais, G. Papinių bandymai kuo plačiau skleisti savo prometėjišką programą visuomenėje greitai išryškino nesutarimus tarp jo ir bendražygių. Tai aiškintina tuo, kad visi Papinių viražai viešojoje erdvėje buvo tik bandymai išskleisti savąjį kūrėjos genijų, tą vieną individualybę, iškilusią virš kasdienybės, primesti savo valią kitiems ir taip įgyvendinti prometėjiško kūrėjo, išsiugdžiusio savo dvasią ir todėl turinčio teisę vadovauti materijai vergaujantiems žmonėms, programą.

G. Papinių požiūris į karą taip pat rėmėsi prometėjiška tobulos asmenybės koncepcija, pagal kurią pasaulio tobulėjimas vyksta tik per kovą. 1914 m. spalio 1 d. G. Papinių paskelbė straipsnį, kuriame išdėstė savo požiūrį į karą kaip pasaulio, tiek dvasinio, tiek fizinio jo matmens, apvalymo aktą. Karas yra nebijančių augti asmenybių įrankis, atsivėrimas tragiškai pasaulio sandarai, kurioje be paliovos grumiasi dvasia ir materija, iššūkis miesčioniškų vidutinybių socialiai ir ramiai, tačiau neturinčiai nė lašelio gyvybės egzistencijai.

Ši nuostata atitinka prometėjišką tobulos asmenybės sampratą: tik nuolatinis dvasios ir materijos, – šiuo atveju karas paradoksaliai buvo suvokiamas kaip toks dvasinis aktas, atitinkantis G. Papinių mėgstamą žodinių diskusijų aštrumą, – konfliktas yra asmenybės ir tautos tobulėjimo garantas. „Pagaliau po ilgų baugštumo sutemų išaušo įsiučio diena. Pagaliau bus mokama dešimtinė žmonių sielomis žemės apvalymo labui. Galiausiai po motiniško pieno ir tėviškų ašarų drėgmės ir drungnumo norėjosi šiltos tamsaus kraujo vonios. <...> Niekšiskumo, diplomatijos, veidmainystės ir romumo balius baigtas. <...> Mūsų per daug. <...> Aplink tiesiog grūstis. Karas išlygins balansą. Padarys erdvės, kad būtų lengviau kvėpuoti. Sumažins burnų skaičių prie bendro stalo. Ir atbloks tą žmonių jūrą, kurie gyvena tik todėl, kad juos kažkas paleido į šį pasaulį, valgo, kad gyventų, dirba, kad valgytų, ir keikia savo darbą, neturėdami drąsos pakeisti gyvenimą“ [18, 274–275].

Pirmasis pasaulinis karas G. Papinių buvo dviejų kosminių pradų – dvasios, atstovaujamos Italijos, ir materijos, kurią G. Papinių akyse įkūnijo Vokietija – susidūrimas. Pažymėtina, kad lygiai tą patį šis karas reiškė ir J. Baltrušaičiui, tik Italiją kaip dvasios atstovę keitė Rusija. Taigi karas, pakirtęs tikėjimą karine Italijos galybe, privertė G. Papinių pakoreguoti prometėjišką kūrėjos programą – atsisakyti prievartos kaip naujojo pasaulio sukūrimo principo. Italijos vaidmuo liko tas pats – dvasios ir kultūros tvirtovė, ginanti senąsias dvasines vertybes, o po karo parklūpdytos Vokietijos kaip materializmo bastiono vaidmuo atiteko Jungtinėms Amerikos Valstijoms.

Laiške savo prometėjiškos kūrėjos programos įgyvendinimo bendraminčiui Ardengo Sofficiui G. Papinių pripažino, kad karas privertė jį permąstyti ir pakeisti savo pasaulėžiūrą: „priimti Evangeliją, kaip tu teisingai sakai, – tai iš esmės pakeisti gyvenimo ir vertybių sampratą, kuria iki šiol gyvenome. Nesakau, kad jau esu pasikeitęs tiek, kiek reikėtų, tačiau, manau, esu teisingame kelyje ir tikiuosi juo eiti iki pat mirties. <...> nusižeminimas, pirmoji krikščionio sielos pakopa, priartina prie tam tikrų dalykų labiau nei bet koks mokslas, ir tai, kas prieš kelis metus intelektualinės puikybės zenite galėjo gąsdinti, dabar atrodo tarsi ranka pasiekiamą“ [20, 96–97].

Savo norą tapti demiurgu, pasaulio kūrėju G. Papinių dabar prilygina nuodėmei: taigi galima daryti išvadą, kad platoniską dualizmą keičia krikščioniškoji asmenybės tobulėjimo samprata, kur tobulėjimo garantas yra ne žmogus, bet Dievas, jo malonė. Štai kaip jis pats

tai apibūdina savo garsiojoje knygoje „Kristaus gyvenimas“: „Prieš kelerius metus šios knygos autorius parašė kitą knygą, kurioje atpasakotas vieno žmogaus, norėjusio tapti Dievu, melancholiškas gyvenimas. Dabar, subrendęs amžiumi ir sąžine, mėgino aprašyti Dievo, tapusio žmogumi, gyvenimą“ [19, 23].

Taigi G. Papini'is pateikia naują Italijos strategiją, kurios esmę būtų galima nusakyti vienu žodžiu: krikščionybė. Jo manymu, Italija yra išsivysčiusios kultūros, tačiau menkos ekonomikos šalis, ji negali vykdyti politikos jėga, todėl savęs atskleidimas ir įtvirtinimas pasaulyje turįs vykti dvasinėje plotmėje. G. Papini'is atsigrėžė į krikščionybę, koreguodamas prometėjiško tobulumo programą, švelnindamas jos radikalumą tiek viešojoje, politinėje, tiek vidinėje, dvasinėje, erdvėse, atsisakydamas bet kokios jėgos kaip priešybių dėsnio principo ir susitelkdamas vien į dvasinį veikimą. G. Papini'io siektas prievartinis Italijos atgimimas nepasiteisino.

Tai, kad G. Papini'ui krikščionybė buvo tik jo prometėjiškos strategijos apvalkalas, liudija faktas, kad jis visiškai palaikė Benito Mussolini'io intervencijos politiką ir propagavo Italijos įsitraukimą į Antrąjį pasaulinį karą. G. Papini'is visą gyvenimą liko ištikimas prometėjiškai kūrybos koncepcijai, teigdamas „antžmogio“ idėją, perimtą iš F. Nietzsche's filosofijos, kur „antžmogis“ yra aukščiausioji būtybė, užėmusi mirusio Dievo vietą, turinti absoliučią reikšmę, ir kur „aš“ iki tol sukęsis aplink objektyvių moralinių, religinių, mokslinių ir t. t. vertybių ašį, pats siekia tapti centru, pačiu sau nustatančiu visas vertybes. F. Nietzsche'ė „antžmogio“ atėjimą interpretuoja kaip aukščiausiąjį metafizikos aktą ir kartu naują biologinės žmogaus evoliucijos etapą; „antžmogis“ yra visiškai laisvas, jis neturi nei religinių prievolių Dievui, nei socialinių įsipareigojimų žmonėms, jam, „Naujam Dievui“, jo valiai, kartu reiškiančiai ir valdžią, paklūsta visi silpnesnieji.

G. Papini'io prometėjizmo modelis remiasi F. Nietzsche's filosofijoje iškelta „antžmogio“ idėja, skelbiančia Dievo mirtį ir teigiančia galimybę žmogui užimti jo vietą. Pagal „antžmogiskumo“ koncepciją, žmogaus tobulėjimas vyksta tik per kovą. Italų jaunosios kartos lyderis vokiečių filosofo teiginį, kad silpnieji turi paklusti stipriesiems, perkelia į politinę, kultūrinę, socialinę erdvę, paversdamas ją tarpusavio kovos, kurioje išlieka stipriausieji, šūkiu; remdamasis F. Nietzsche's filosofija jis atmeta moralę kaip kliūtį rasti „antžmogiu“.

IŠVADOS

Apibendrinant galima teigti, kad J. Baltrušaičio prometėjiška pasaulėjauta remiasi ne F. Nietzsche's filosofijoje iškelta „dievažmogio“ idėja, kur „antžmogis“ yra aukščiausioji būtybė, užėmusi mirusio Dievo vietą ir neturinti jokių įsipareigojimų nei Dievui, nei žmonėms, bet V. Solovjovo pateikta F. Nietzsche's filosofijos interpretacija, kur „antžmogis“ tampa „dievažmogiu“, t. y. absoliučiu žmogumi, kuriame organiškai susijungia žmogiškasis ir dieviškasis pradai, visiškos tiesos, visiško gėrio ir visiško grožio sinteze. Pagrindinė „dievažmogio“ užduotis – išvaduoti žmoniją nuo mirties ir įkūnyti pasaulyje svajonę apie Dievo karalystę žemėje. Būtent V. Solovjovo pateikta tobulo žmogaus ir tobulo pasaulio sukūrimo interpretacija, numatanti lemiamą vaidmenį ne žmogui, o Dievui, ir tapo tuo saugikliu, kuris apsaugojo J. Baltrušaitį nuo pagundos tiesiogiai keisti pasaulį ir įsitraukti į kruvinus Rusijos veiksmus. Antihumaniškas jų pobūdis privertė J. Baltrušaitį ieškoti kito savo kūrybos adresato ir atsigrėžti į lietuvišką kultūrą, kadangi su Rusijos imperija sietas prometėjiškas žmogaus ir pasaulio atnaujinimo projektas žlugo.

G. Papini'is visą gyvenimą liko ištikimas prometėjiškai pasaulėjautai, teigdamas „antžmogio“ idėją, perimtą iš F. Nietzsche's filosofijos, kur „antžmogis“ yra aukščiausioji

būtybė, užėmusi mirusio Dievo vietą, turinti absoliučią reikšmę, ir kur „aš“, iki tol sukęsis aplink objektyvių moralinių, religinių, mokslinių ir t. t. vertybių ašį, pats siekia tapti centru, pačiu sau nustatančiu visas vertybes. F. Nietzsche'ė „antžmogio“ atėjimą interpretuoja kaip aukščiausią metafizikos aktą ir kartu naują biologinės žmogaus evoliucijos etapą – „antžmogis“ yra visiškai laisvas, jis neturi nei religinių prievolių Dievui, nei socialinių įsipareigojimų žmonėms. G. Papini'io prometėjizmo modelis remiasi F. Nietzsche'ės filosofijoje iškelta „antžmogio“ idėja, skelbiančia „Dievo mirtį“ ir teigiančia galimybę žmogui užimti jo vietą. Italų jaunosios kartos lyderis vokiečių filosofo teiginį, kad silpnieji turi paklusti stipriesiems, perkelia į politinę erdvę, paversdamas ją kruvinos tarpusavio kovos, kurioje išlieka stipriausieji, šūkiu. J. Baltrušaičio prometėjizmo idėjinė atrama yra V. Solovjovo „dievažmogio“ idėja, numatanti visų žmonių prigimtinę lygybę ir asmeninį apsisprendimą, kieno pusėje jie bus lemiamos Kristaus ir Antikristo kovos metu. Stipriųjų ir silpnųjų santykis ir yra pamatinis J. Baltrušaičio ir G. Papini'io prometėjizmos pasaulėjautos skirtumas.

Gauta 2017 03 24

Priimta 2017 09 04

Literatūra

- [1] BALSEVIČIŪTĖ-ŠLEKIENĖ, Virginija. Prometėjizmo tema žemininkų kūryboje. *Filologija*, 1998, Nr. 1(4), p. 66–72.
- [2] BALTRUŠAITIS, Jurgis. Apie vidinį Konstantino Balmonto kelią. Iš: BALTRUŠAITIS, Jurgis. *Apimti žmogų iki dugno*. Vilnius: Aidai, 2001, p. 47–55.
- [3] BALTRUŠAITIS, Jurgis. *Dulkės ir žvaigždės*. Vilnius: LRS leidykla, 2013. 473 p.
- [4] БАЛТРУШАЙТИС, Юргис. *Горная тропа*. Москва: Скорпион, 1912. 167 с.
- [5] БАЛТРУШАЙТИС, Юргис. *Дерево в огне*. Вильнюс: Vaga, 1969. 537 с.
- [6] 1905 m. spalio 10 d. Jurgio Baltrušaičio laiškas Papini'ui. *Rusijos valstybinė biblioteka*, f. 218, ap. 1363, b. 4, l. 5.
- [7] 1905 m. gegužės 31 d. Jurgio Baltrušaičio laiškas Papini'ui. *Rusijos valstybinė biblioteka*, f. 218, ap. 1363, b. 2, l. 16.
- [8] БЕРДЯЕВ, Н. А. *Философия свободного духа*. Москва: Республика, 1994. 480 с.
- [9] DAUJOTYTĖ, Viktorija. *Jurgis Baltrušaitis*. Vilnius: Vaga, 1974. 303 p.
- [10] ДАУЙОТИТЕ, В. *Юргис Балтрушайтис*: монографический очерк. Вильнюс: Vaga, 1983.
- [11] JONKUS, Dalius. Prometėjizma kultūros tragedija Antano Maceinos filosofijoje. *Filosofija. Sociologija*, 2009, Nr. 1–2, p. 27–34.
- [12] КОТРЕЛЕВ, Н. Из переписки Юргиса Балтрушайтиса с Вяч. Ивановым и Одоардо Кампа. Манифест Московского „Lo Studio Italiano“, составленный Юргисом Балтрушайтисом. Iš: *Jurgis Baltrušaitis: poetas, vertėjas, diplomatas*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto leidykla, 1999, p. 73–98.
- [13] KVIETKAUSKAS, Mindaugas. Prometėjizmoji pasaulėvoka Jono Biliūno prozoje. *Metai*, 2005, Nr. 12, p. 80–93.
- [14] MACEINA, Antanas. Prometėjizmo problema. Iš: MACEINA, Antanas. *Raštai*. T. 2. Vilnius: Mintis, 1992, p. 397–465.
- [15] MACEINA, Antanas. Prometėjizma kultūros tragedija. Iš: MACEINA, Antanas. *Raštai*. T. 9. Vilnius: Margi raštai, 2004, p. 71–79.
- [16] PAPERINI, Giovanni. *L'altra metà*. Milano: Facchi, 1919. 280 p.
- [17] PAPERINI, Giovanni. *Un uomo finito*. Firenze: Libreria della Voce, 1913. 326 p.

- [18] PAPINI, Giovanni. Amiamo la guerra! *Lacerba*, 1914, Nr. 20.
- [19] PAPINI, Giovanni. *Kristaus istorija*. D. 1. Kaunas: Žinija, 1929. 321 p.
- [20] PAPINI, Giovanni; SOFFICI, Ardengo. *Carteggio*. III. 1916–1918. La Grande Guerra. A cura di Mario Richter. Roma: Edizioni di storia e letteratura, 2002.
- [21] PAPINI, Giovanni; PREZZOLINI, Giuseppe. *Carteggio*. I. 1900–1907. Dagli „Uomini liberi“ alla fine del „Leonardo“. A cura di andro Gentili–Gloria Manghetti. Roma: Edizioni di storia e letteratura, 2003. 602 p.

UGNIUS KETURAKIS

The Promethean Aspects in the Worldview of Jurgis Baltrušaitis and Giovanni Papini

Summary

The object of the paper is Prometheism in Baltrušaitis's and Papini's epistolary legacy (letters in Italian that Baltrušaitis wrote to Papini, 153 of which are stored in the Manuscripts Department of the National Library of Russia and in Papini's archive in Fiesole, Italy) and in the creative work of both authors that was published at the end of the nineteenth century and at the beginning of the twentieth century in the Russian and Italian periodical press and in collections of poetry and prose. Baltrušaitis and Papini had a common viewpoint on creative work: it was Prometheism. Its ideological grounds, however, were different: philosophical conceptions of Solovyov's "God-man" and Nietzsche's "superhuman". Baltrušaitis's Promethean viewpoint is based on the philosophy of Solovyov, according to which "God-man" is a synthesis of humanity and divinity, whereas Papini's Promethean viewpoint refers to Nietzsche's idea of the "superhuman" as an absolute category, a man who became God. Connections between Baltrušaitis's and Papini's Prometheism, political attitudes of both authors, and the differences in these attitudes were determined by diverse philosophical fundamentals of Russian and Italian Prometheism.

Keywords: Prometheism, Jurgis Baltrušaitis, Giovanni Papini, Friedrich Nietzsche, Vladimir Solovyov